چۆن هاوپەیمانی نێودەوڵەتی دەتوانێت بەرەنگاری سەرهەڵدانەوەی داعش ببێتەوە؟

نوسینی/ م.ڕاستی ڕەسول* / ڕانیە

هەر دوای ڕاگەیاندنی سەرکەوتن بەسەر داعشدا لە ساڵی ٢٠١٩ لە لایەن دۆناڵد ترەمپ سەرۆکی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا، دواتریش کوشتنی – ئەبوبەکر بەغدادی – لە گوندێکی سەر سنوری تورکیا، داعش بەشێوەیەک لە شێوەکان کەووتەوە چالاکی لە هەندێک ناوچەی عێراق و سوریا، چونکە هاوپەیمانی نێودەوڵەتی تەنها لە ڕووی سەربازیەوە توانیان بەهاوکاری کوردەکان بەسەر داعشدا سەرکەون، کە ئەمەش کارێکی ناتەواوە، چونکە هۆکارەکانی درووستبوونەوەی داعش جارێکی تر لە واقیعدا بوونیان هەیە، و زۆربەی ئەو هۆکارانەی کە بۆ بنبڕکردنیان پێویستە نەهاتوونەتە کایەوە، لێرەدا بەووردی بەشێک لەو هۆکارانە دیاری دەکەین، هۆکارەکانیش بریتین لە :-

١. ناعەدالەتی و نادادپەروەری لە ووڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و ووڵاتە ئیسلامیەکان، ئەمەش بۆتە هۆکاری هەژار بوونی خەڵکانێکی زۆر و بێکار بوونیان، سەرەڕای بوونی چەندین سەرچاوەی سروشتی، کە حکومەتەکانی ئەو ناوچەیە نەیانتوانیوە وەکو پێویست سوودی لێوەربگرن، و هاووڵاتی ووڵاتەکانیان بخەنە خۆشگوزەرانی.

٢. نەگۆڕانی عەقڵی گۆمەڵگا، و مانەوەی بیرەکەی توندڕەوی و نەتەوەپەرستی و مەزهەبگەرایی، بە تایبەتی لە ووڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، کە ئەمەش هۆکارێکی هەرە بەهێزە بۆ گەشەکردن و دروست بوونی گرووپە توندڕەوەکانی وەکو داعش.

٣. ململانێی ووڵاتانی ناوچەکە لەسەر هەژموونی خۆیان، بۆ نمونە تورکیا و قەتەر هاوکاری مادی و دابین کردنی چەک بە گروپە تیرۆریستیەکانی وەکو داعش دەکەن، دژی سعودیە و ئیماراتی عەرەبی یەکگرتوو و میسر، و ووڵاتانی نزیک لە ئەمریکا و هاوپەیمانەکانی، و سزانەدانی ئەم ووڵاتانەش بۆتە هۆی ئەوەی کە ئەوان پەنا بۆ دروستکردنی گروپی هاوشێوەی تری وەکو داعش ببەن لە ئێستا و لە داهاتووشدا.

٤. ناجێگیری سیاسی و سەربازی و ئابووری لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، بە تایبەتی لە عێراق و سوریا، چونکە ئەم دوو ووڵاتانە نەیانتوانیوە مەترسی شەڕی ناوخۆیی لە ووڵاتەکانیاندا نەهێڵن،

ئەمەش بۆتە هۆکاری دروستبوونی چەندین گروپی چەکداری وەکو داعش و هاوشێوەکانی، کە بۆ بەرژەوەندی خۆیان کاردەکەن، هەر بۆ نموونە لە کەرکوک و خانەقین ئەم گروپانە هێرش دەکەنە سەر خەڵکی مەدەنی گوندە کوردنشینەکان، و دەیانکوژن و دەغڵ و دانیان دەسوتێنن، سەرەڕای بوونی پۆلیس و سەربازانی عێڕاق لە ناوچەکە.

ئەم گروپانە هەندێکیان عەرەبی کۆنە بەعسی و پاشماوەکانی سەدامن، کە پێشتر لە ناو داعش بوون لە عێڕاق و سوریا، و گەڕاونەتەوە ئەو ناوچانە، و پێشتریش لە سەردەمی سەدام ئەم ناوچانەیان داگیر کرد بوو.

٥. نەبوونی هەمئاهەنگی لە نێوان هێزەکانی دژی داعش، هەر بۆ نموونە ئەگەر لە ناوچەکانی کەرکوک و خانەقین هەمئاهەنگییەکی تەواو لە نێوان هێزەکانی پێشمەرگە و هێزە سەربازییەکانی عێڕاق هەبێت، و ژووری ئۆپەراسیۆنی هاوبەشیان هەبێت، لەو کاتەدا ئەم گروپانە ناتوانن بەو شێوە ڕەهایە هێرش بکەنە سەر خەڵکی ناوچەکە، و مەترسی دروست بکەن.

٦. ناوچەی سوننەنشینەکان گرنگیان پێنەدراوە لە ڕووی ئاوەدانکردنەوە و دروستکردنی هەلی کار، و پەروەردەیی و ڕۆشنبیری، چونکە ئەم ناوچانە هەم شوێنی دروستبوونی حیزبی بەعس ، هەمیش شوێنی سەرهەڵدانی داعش بوون، و گەنجانی بێکاری ئەو ناوچانە بەناچاری پەنا دەبەنە بەر گروپە توندڕەوەکان. کە پێویستە هاوپەیمانی نێودەوڵەتی خۆی ڕاستەوخۆ سەرپەرشتی ئاوەدانکردنەوە و گۆڕینی سیستەمی ژیانیان بکات.

تەنها ئەم هۆکارانە نابنە هۆی سەرهەڵدانەوەی داعش لە ناوچەکە، و بەتایبەتیش لە عێڕاق، بەڵکو بێکاربوونی خەڵکانێکی زۆر بە هۆی پەتای کۆڕۆناوە، و دابەزینی نرخی نەوت، و بوونی چەندین گروپی چەکدار لە ناوچەکە بەهاوکاری ووڵاتانی وەکو ئێران و تورکیاش هۆکاری ناڕاستەخۆن لە دووبارە سەرهەڵدانەوەی داعش.

لە ڕاستیدا پێویستە حکومەتی عێڕاق چەندین هەنگاو بگرێتە بەر بەهاوکاری هێزەکانی هاوپەیمانان بە سەرکردایەتی ئەمریکا، تاکو داعش و هاوشێوەکانی مەترسی بۆ سەر ئەو ناوچانە دروست نەکەن، و هەنگاو و چارەسەرەکان دەکرێت لەم چەند خاڵانەدا کۆبکرێنەوە:-

١. پێویستە حکومەتی عێڕاق بە هاوکاری هاوپەیمانان و شارەزایانی ناوخۆ و دەرەکی سوود لە سەرچاوە سروشتییەکانی تر وەربگرن وەکو گازی سروشتی و پەرەپێدانی سێکتەری کشتوکاڵ و پیشەسازی و دامەزراندنی چەندین کارگە، تاکو ئابووری ووڵات ببوژێتەوە و هەلی

کار بە گەنجان دروست ببێت.

٢. گرنگی دان بە کەرتی پەروەردە و خوێندنی باڵا، هەموومان ئەوە دەزانین کە عێراق ووڵاتێکی گرنگە لەڕووی کەسانی پسپۆڕ، پێویستە سوود لە عەقڵی ئەو زانا و بیرمەندانە وەربگیرێت بۆ گۆڕینی پێکهاتەی کۆمەڵگای عێراقی، ئەویش بە کردنەوەی خوێندنگای نموونەیی و پێشکەووتوو لەسەر ئاستی ناوچەکە، و پێگەیاندنی کادیری پێشکەووتوو بە نەهێشتنی عەقڵی مەزهەبگەرایی و ڕەگەزپەرستی.
واتە وەبەرهێنان لە عەقڵدا بکرێت، چونکە خەڵکی ئەم ناوچانە زووتر دەتوانن پێش بکەون، ئەگەر هۆکارەکانی بیرکردنەوەی توندڕەوی بنبڕ بکرێن .
٣. سزادانی ئەو ووڵاتانەی کە پشتگیری مادی و مەعنەوی گروپە چەکدارەکان دەکەن، لە لایەن کۆمەڵگای نێودەوڵەتی، بە تایبەتی تورکیا و ئێران و قەتەر، ئەمەش بە سزادان و گەمارۆی ئابووری و دورخستنەوەیان لە ئەنجومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتی دەبێت.
٤. نەهێشتنی مەترسی شەڕی ناوخۆ لە سوریا و عێراق، چونکە ووڵاتانی دەوروبەر لەبەر بەرژەوەندی سیاسی و ئابوری و سەربازی خۆیان، هەمیشە گروپەکانی نزیک لە خۆیان هان دەدەن شەڕ لە ناو ئەم دوو ووڵاتە بمێنێت، تاکو بەرژەوەندیەکانی ئەوان کۆتایی نەیەت، بە تایبەتی تورکیا و ئێران.
٥. دروستکردنی ژووری ئۆپەراسیۆنی هاوبەش لە نێوان عێراق و هاوپەیمانی نێودەوڵەتی و پێشمەرگە، بە تایبەتی ئەو ناوچانەی مەترسی هێرشی داعشیان تێدایە، ئەمەش وادەکات مەترسیەکان کەم ببنەوە، یاخود هەر نەمێنن بەهۆی ئەو بۆشاییە ئەمنیەی لەو ناوچانەدا دروست بووە.
٦. گرنگی دان بەو ناوچانەی کە پێشتر شەڕی داعش وێرانی کردبوون، ئەویش بە بونیادنانەوەی ژێرخانی ئابوری و پەروەردەیی و ڕۆشنبیری ئەو ناوچانە دەبێت، و ڕەخساندنی هەلی کار بۆ گەنج و خەڵکی ناوچەکە، هەروەها بە گرنگی دان بە پیشەسازی و بازرگانی و کشتوکاڵ لەو ناوچانە، وەکو پێشتریش باسمان کرد.
٧. لە هەمووی گرنگتر گۆڕینی سیستەمی حوکمڕانی ئەو ووڵاتانەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستە، چونکە زۆرینەی ئەو ووڵاتانە ووڵاتی نەوتین و نەوتیش یەکێک لە تایبەتمەندیەکانی ئەوەیە بە گەلانی ئەو ووڵاتانە تەنها مایەی دەردەسەری بووە، و بۆتە هۆکاری دەوڵەمەند بوونی کۆمەڵێک کەسانی نابرپرس و چاوبرسی.

*ماستەر لە زمان و ئەدەبی عەرەبی